

Pál István

A „székesfehérvári” osztályvezető

*Yoram Avi-Dor (Vidor László) izraeli biokémikus
a Belügyminisztérium (BM) II/3
(Hírszerző) Osztályának célkeresztjében*

Amikor 1956. október 23-án kitört forradalom, Budapesten a felvonulók vallásra és származásra való tekintet nélkül fejezték ki egyet nem értésüket a létező szocializmus modelljével, a szórványosan jelentkező, verbális zsidóellenes megnyilvánulásokat a tömeg rövid időn belül elfojtotta.¹ A forradalomra ugyan nem volt jellemző az antiszemitizmus, ám Kelet-Magyarországon – mindenekelőtt Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár megyében – tizenöt-husz alkalommal tettelegességre is sor került. Balkányban például rálöttek a termelőszövetkezet hentesére, Mérken ugyanakkor megverték a Bárd család tagjait. A kelet-magyarországi nagyvárosokban, így Debrecenben vagy Nyíregyházán viszont az vált jellemzővé, hogy az antikommunizmus időről időre összekapcsolódott az antiszemitizmussal.² Miskolcon lincselés áldozata lett Gáti Gyula rendőr alezredes, a megyei főkapitány közismerten zsidó származású bűnügyi helyettese, a hitközségek tagjaiban és a leszármazottak többségében felsejlett a deportálás és az 1946-os miskolci pogrom emléke.³ Miután a Kelet-Magyarországon történt eseményekről szóló hírek elérték a fővárost és a Dunántúlt, valamint a forradalommal egy időben megnyíltak a határok, sok olyan ember döntött a kivándorlás mellett, aki a 40-es évek végén már nem tudott kijutni az országból. Míg egyesek a vallásukat szerették volna korlátozások nélkül gyakorolni, a zsidó származású párttagok egy csoportja a népi vagy a judeo-bolsevista indítatású antiszemitizmus elől menekült el,⁴ amely a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) néven újjáalakult állampárt tagságában és nem lebecsülendő számú vidéki szervezetében is továbbélt.⁵

A potenciális kivándorlók sorában tűnt fel a Székesfehérváron 1902-ben született Vidor Imre, aki feleségével és Zsuzsanna nevű lányával 1956. december 4-én vízumot kért az Izrael Állam Követségétől,⁶ majd másfél hét elteltével benyújtotta kíván-

dorlási kérelmet a BM Útlevel Osztályára.⁷ Vidor, aki ez idő tájt az Élelmiszer Csomagoló Vállalatnál volt áruátvevő, míg korábban hasonló munkakört látott el a Magtisztító és Értékesítő Vállalatnál, illetve a Vendéglátó-ipari Anyagellátó Országos Szövetkezeti Vállalatnál, azzal indokolta kérését, hogy családjából az 1944-es deportálások nyomán az öcsésével ketten maradtak életben, ugyanakkor egészségi állapotára és életkorára való tekintettel hátralevő éveit László társaságában szeretne volna leélni, akinek a Tel-Aviv, Nezah Israel Str. 19. alatt volt az állandó lakcíme. Vidor Imre állítása szerint Magyarországon már csak Ferenc nevű nagybátyja volt életben a tágabb értelemben vehető rokonságból.⁸ Miután Vidor Imre kivándorlásához a hatóságok nem járultak hozzá, 1958 őszén a BM II/9-d-osztály – a Környezettanulmányozó és Figyelő Osztály környezettanulmányozó részlege⁹ – részletes környezettanulmányt készített Vidor Imréről a BM II/2 (Kémelhárító) Osztály¹⁰ A-osztályának, amit végül 1960. március 22-én a hírszerzéshez is eljutott. Vidor Imre 1938-tól 1949-ig Székesfehérváron a Kígyó – később Velinszki László – utca 22. szám alatt élt, ahonnan előbb a Budapest VI. Csengegy utca 61-ben, majd egy ideig nagybátyjánál tartózkodott a Thököly út 8 szám alatt. Innen került a VII. Akácfa utca 63-ba, majd valamikor az 50-es évek közepén a Sallai utcába. Érchegyi József rendőr alezredes és Farkas Artúrné házfelügyelő, akik 1949 óta ismerték Vidort, úgy emlékeztek, hogy Vidor Imre cukrásznak tanult, és önálló kisiparosként dolgozott szülővárosában, amíg származása miatt nem vonultatták be munkaszolgálatra. Az adatszolgáltatók szerint ismerősük – az 1903-ban alakult Vidor és Österreicher Cukorkagyár,¹¹ illetve az 1905-től 1930-ig a székesfehérvári József utca 31. szám alatt Vidor testvérek elnevezéssel működő édesipari vállalkozás örököse¹² – végigjárta a frontot mint aknaszedő, végül a szovjet csapatok bevonu-

lásával Ausztria területén érte a felszabadulás. Miután hazatért, a szakmájában tevékenykedett, de amint Budapestre került, tisztviselőként helyezkedett el. A 40-es évek végétől 1956-ig tagja volt az Magyar Dolgozók Pártjának (MDP), de ezt követően már visszavonult a közéletből. A lakóhelyén részt vett a társadalmi megmozdulásokban, ugyanakkor az 1956-os események idején közösen adott kapuőrseget a rendőr alezredessel. Vidor Imre a rendszer támogatójának mutatkozott, mondván, csak ez garantálhatja neki, hogy nem kell átélnie egy újabb üldöztetést. Farkasné ugyanakkor emlékezett rá, hogy Vidor Imre nemrégiben táviratot kapott testvérétől, amit Bécsben adtak fel. Az állítólag héber nyelvű szöveg azt tartalmazta, hogy „Bécsben vagyok, gyere, látogass meg”. A lakótárs szeretett volna kimenni öccséhez, azonban nem nyújtott be útlevelekérelmet, tudva, hogy sokáig tart az ügyintézés. Farkasné szerint Vidor Imre a forradalom utáni időszakban ki akart vándorolni Izraelbe a testvéréhez, ám nem kapta meg az engedélyt. Más rokonáról nem tudtak, ahogy baráti kapcsolata sem volt előttük ismeretes. Vendégeket nem fogadtak, a család mindig közösen töltötte el a szabadidőt. Vidor Imre zárkózott ember volt, aki inkább csak köszönőviszonyban van a szomszédokkal, ők mégis jóindulatú embernek tartották. Kompromittáló adat nem merült fel, a vallási kérdés hidegen hagyta. Az első felesége és kisfia koncentrációs táborban halt meg,¹⁵ a másodikkal – Szabó (Schleisinger) Magdolna – 1946-ban kötött házasságot. Az asszony az ÁPISZ-nál volt pénzügyi előadó, nem politizált, de a fennálló rend szimpatizánsai közé tartozott. A házaspár harmonikus családi életet élt, amit csak megerősített a 14 éves lányuk iránti szeretetük. Vidor közvetlen szomszédságában lakott a feleségével az első világháború óta súlyosan mozgássérült Markó utcai ügyész, Lóránd István,¹⁴ aki 1898. november 4-én, Csákváron született az izraelita vallású Lővy József és Breuer Adél házasságából, nevét 1916-ban magyarosította.¹⁵

1958. december 17-én Tokaji Béla – Kiss Dezső rendőr őrnagy a BM II/3. Osztály tel-avivi rezidense¹⁶ – jelentést küldött arról, hogy a Magyar Népköztársaság (MNK) követségének látóköribe került Yoram Avi-Dor izraeli állampolgárságú biokémikus, akivel kapcsolatban három személy priorálását (ellenőrzését) kérte. A tudós, akit eredetileg Vidor Lászlónak hívtak, Székesfehérváron született 1917. II. 5-én Vidor Izidor és Singer Gizella gyerekeként,¹⁷ 1938-ban vándorolt ki Palesztinába. 1958 végén az Izraeli Biológiai Intézet biokémiai osztályát vezette,¹⁸ ugyanakkor kapcsolat-

ban állt Straub F. Brunó professzorral. Yoram Avi-Dor bátyja és nagybátyja egyaránt Budapesten élt: Vidor Imre a Sallai Imre út 14. szám alatt, Vidor Ferenc pedig a Thököly út 8. I. em. 7. szám alatt. Tokaji ezen kívül más információval nem rendelkezett.¹⁹ A rezidentúra 1959 első harmadévében lázas adatgyűjtésbe fogott a zsidó államban zajló bakteriológiai kutatásokról, ám ezt alaposan megnehezítette, hogy az újságokban csak rövid, általánosságokkal teli hírek láttak napvilágot. Például közzétették, hogy sikerült minden korábbinál hatékonyabb kígyómarás elleni szérumot előállítani, amely immár tömeggyártásra is alkalmas. Balogh István (Dohány Zoltán)²⁰ viszont egyből beismerte: a tényleges kutatásokról és eredményekről a követség nagyszámú társadalmi kapcsolata ellenére semmilyen vonatkozásban nem tudott tájékozódni. Ellenőrzött adatok szerint a bakteriológiai kutatások Jeruzsálemben és Nesz-Cionán zajlottak, az Izraeli Institute For Biological Research – Izraeli Biológiai Kutatóintézet – ez utóbbi településen működött. Az ismeretlen, Benkő fedőnevű ügynöknek a Feleki fedőnevű beszerzési jelölt (Egyed Miklós)²¹ elmondta, hogy Nesz-Cionán dolgozik, ahol igen érdekes kísérleteket folytatnak a legmodernebb felszereléssel. Kemény (Szamosi Géza)²² is a nesz-cionai intézetet tekintette a legfontosabbnak a biokémia vonalán, de az ott dolgozó magyarokat már nem ismerte. A hazatérésre jelentkező Bak Pál (1899, Budapest), aki Magyarországon párttag volt, jelezte, hogy fia fizikai munkásként dolgozott az intézetben. A velük folytatott beszélgetésből kiderült, hogy az intézet a Bétovedi úton, a főúttól 5-600 méterre, narancsligetek között helyezkedik el. Állításuk szerint igen erős őrizet alatt van, amit civil ruhás katonák – a MALMAB (a Védelmi Minisztérium Biztonsági Szolgálat) emberei²³ – végeznek. Területére csak engedéllyel, illetve az e célra kiadott igazolvánnyal lehetett belépni. Bak Pál és fia egyben felhívták a figyelmet, hogy aki illegálisan behatol a védelmi zónába, és egyszeri felszólításra nem áll meg, azt a helyszínen agyonlövözik. Ők két ilyen esetről tudtak. Az intézet öt fontosabb épületből állt: a főlaboratórium, központi irodaház és laboratórium, két másik labor és egy raktár, ahol a szérumokat tárolták. Ezen kívül volt egy önálló erőmű, két szivattyúház és a könyvtár, ugyanakkor a kísérleti állatok elkülönítetten kaptak helyet. Bak 1958-ban megpróbált elhelyezkedni az intézetnél, de a személyzeti osztály nem kapta meg a jóváhagyást Jeruzsálemből. A döntést nem indokolták. A személyi állományról a rezidentúra még ennyit sem tudott. Balogh ismeretei szerint Feleki Csehszlovákiából került Nesz-Cionába, míg Bak

több magyar származású munkatársról beszélt. A biokémiai osztály igazgatója 1958 augusztusában beutazási kérelmet nyújtott be a MNK tel-avivi követségén. Balogh ekkor kimondta: érdemi adatokat csak ügynök jóvoltából lehetne szerezni, így célszerűnek látta Feleki tanulmányozását, illetve beszervezését.²⁴ Egy évvel később, 1960. április 26-án Bazsó Tibor főhadnagy az Útlevel Osztály egyik helyiségében elbeszélgetett Vidor Imrével, aki látogató útlevelet kért Bécsbe, hogy találkozhasson 21 éve külföldön élő öccsével. Vidor Imre elmondása szerint László 1935-ben iratkozott be a Pécsi Egyetemre, ahol három évig tanult biokémia szakon – ennek a Pécsi Tudományegyetem iratanyagában semmilyen nyoma nincs²⁵ –, majd 1938 nyarán tanári javaslatára, de mindenekelőtt az erősödő antiszemitizmus miatt,²⁶ Palesztinába menekült. A Jeruzsálemi Héber Egyetemen vegyész-mérnöki diplomát szerzett, azonban a háború kirobbanása után már nem tudott hazatérni. Vidor László végül Izraelben telepedett le, ahol vegyészként dolgozott egy biológiai kutatóintézetben. Vidor Imre szerint öccse kiváló szakember volt, aki csak a tudománnyal törődött, ám szakterületével kapcsolatban már nem tudott nyilatkozni. Yoram Avi-Dor az 1958-as esztendő folyamán, biokémiai kongresszuson vett részt az osztrák fővárosban, ahol megismerkedett Straub F. Brunóval (1914–1996), a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Biológiai Intézetének vezetőjével,²⁷ akiről pozitívan nyilatkozott bátyjának. Straub 1959-ben meghívó levelet küldött Vidor Lászlónak, hogy tudományos tapasztalatcsere céljából látogasson Budapestre, ezt azonban az illetékes izraeli hatóságok megvétózták. Vidor László a 40-es években megnősült, egy régóta Palesztinában élő magyar származású lányt vett el, aki gyógypedagógusként egy állami iskolában tanított. Vidor László még mindig magyarnak tartotta magát, feleségével együtt tökéletesen írtak és beszéltek magyarul, és ez a két gyerekük esetén is igaz volt. A célszemélynek Magyarországon Vidor Imrén kívül nem volt más rokona, hiszen a szülők odavesztek a deportálásban. Imre és László nagyon szerették egymást, amit a tekintélyes korkülönbség sem befolyásolt, hiszen voltaképp idősebb testvérétől tanulta meg az élet dolgait. Ezért is vágyódtak annyira mind a ketten az újbóli találkozásra, amire az kínált lehetőséget, hogy László munkahelye megbízásából 1960 augusztusában Ausztriába készült. Vidor Imre öccsét haladó gondolkodásúnak állította be, aki erősen ellenzi a német újrafelfegyverzést, ráadásul 1957 folyamán egyszer azt írta: „nem értem az embereket, a szocializmus elől nem lehet elmenekülni, mert előbb – utóbb minden or-

szágban bekövetkezik”.²⁸ A megjegyzés Lukács György (1885–1971) a neves marxista filozófus mondását idézte, amit később maga a szerző is valahol elhamarkodottnak minősített,²⁹ azonban szinte biztosra vehető, hogy Yoram Avi-Dor nem filozofálni akart bátyjával, hanem a Sin-Bét – az izraeli biztonsági szolgálat³⁰ – utasításának megfelelően próbálta eltéríteni testvérét a kivándorlástól, akit a zsidó állam akár a BM II/3. Osztály 3. (Illegális) alosztálya ügynökének tekinthetett.³¹ Ti. Vidor Imre 1945-ben csatlakozott a Szociáldemokrata Párthoz (SZDP), majd az egyesítést követően is az MDP tagja maradt, ám 1956 novemberében, idős korára való tekintettel, nem kérte a felvételét. A felesége 1950-tól egy háztartási boltban volt eladónő, lányuk éppen akkor töltötte be a tizenkettedik életévét. Az idősebb testvér úgy vélte, hogy a találkozás fel fogja ébreszteni öccsében a hazatérés gondolatát, miközben neki mindenképp szándékában áll rábeszélni Lászlót, hogy jöjjön vissza Magyarországra, hogy a két család együtt lehessen. A beszélgetés itt befejeződött, Vidor Imre kérelmét az Útlevel Osztály pozitívan bírálta el, az átadáshoz a Hírszerző Osztály döntésére vártak. Bazsó főhadnagy úgy vélte, hogy a báty őszintesége jóvoltából felhasználható a célszemély tanulmányozására, illetve a kapcsolat felvételét szolgáló levél megírására.³² Lelkes Lajos főhadnagy, a II/3–F alosztály vezetője a mielőbbi folytatás érdekében a II/2–G alosztálytól elkérte Vidor Imre személyzeti anyagát, aki a Monimpex külkereskedelmi vállalatnál volt tisztviselő.³³ Kőszegi december 8-án a XIII. Sallai Imre u. 14–16. szám alatti házban megtudta, hogy Vidor Imre rendezett családi életet él, a társasházban kedvelt személyiség. A lakótársak tisztában vannak azzal, hogy testvére, aki Izraelben él, gyakran jár a nyugati országokba különböző konferenciák végett. Igaz, tudományos tevékenységének irányáról és kutatási területéről nem tudtak. „Vándor” 1960 nyarán Bécsben találkozott öccsével, majd visszatérve örömmel újságolta ismerőseinek, hogy milyen jól sikerült az összejevetel.³⁴ A rezidentúrán végrehajtott iratmegsemmisítés következtében Péter Sándor (Iglói Pál)³⁵ csak a Vidor László személyére vonatkozó adatok megszerzéséről szóló utasításnak bukkant a nyomára, hozzátéve, hogy a december 30-i határidőt nem tudja tartani, mert nincs olyan társadalmi kapcsolata, aki egy ügyben felhasználható. Ehhez a Központ segítségét kérte.³⁶ Amint a Hírszerző Osztály 1961. február 28-án priorálta Vidor Imrét, aki 21032-es szám alatt szerepelt a nyilvántartásukban,³⁷ a tel-avivi rezidentúra azt indítványozta, hogy az izraeli elhárítás módszereinek ismeretében ne a követség társadalmi

kapcsolatainak helytálló vagy valótlan információira építsék fel „Vándor” (Yoram Avi-Dor) tanulmányozását, hanem az itthoni rokonok és barátok felhasználásával tegyenek szert a megfelelő legendára, amivel megközelíthetik.³⁸ Újból eltelt egy év, ám Péter Sándor továbbra is csak arról jelenthetett, hogy a követséggel kapcsolatban álló izraeli magyarok közül Vidor Lászlót senki sem ismeri, így az ügyben nincs haladás. A rezidentúra kizárólag annyit vállalhatott, hogy további kapcsolatokat próbál kiépíteni Vidor László intézete felé, s megkísérli adatok beszerzését az objektumról és a célszemélyről, valamint lehetőséget teremti a kontaktus megteremtésére. Iglói azzal a megjegyzéssel szeretett volna kitérni a feladat elől, hogy amennyiben a Központnak előbb sikerül megteremteni a kapcsolatfelvétel lehetőségét, azt az utasítás szerint végrehajtják.³⁹ Noha Vidor László 1963-ban a Bostoni Egyetemen volt ösztöndíjas, ahol a III/I. Csoportfőnökség értesülései szerint rákkutatással foglalkozott,⁴⁰ 1963. március 12-én Antal Sándor csoportvezető úgy vélte, hogy mivel az anyaggyűjtést követően nem tudtak további lépéseket tenni „Roussin” tényleges beszerzése érdekében, ugyanakkor sem a Központ, sem a rezidentúra nem talált reális alapot a célszemély megközelítésére, az ügy lezárását javasolta,⁴¹ amit Varga Béla őrnagy, a III/I-4-F Alosztály vezetője még aznap jóváhagyott.⁴²

Ám nem sokkal a következő év karácsonya előtt váratlan fordulat történt, amely legalább elvi síkon lehetőséget kínált a személyes kapcsolat kialakítására. 1964 decemberében Dr. Szörényi Imréné, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Biokémiai Intézetének munkatársa bejelentette a Biológiai Tudományok Osztályának szaktitkárságán, hogy Avi-Dor, a Technion – Israel Institute of Technology professzora 1965 júliusában kb. 4–6 hetes időtartam erejéig Magyarországra kíván utazni, amelynek összes költségét munkahelye vállalná. Az izraeli tudós a biokémiai intézetben egy új SH-reagenssel óhajt kísérletet végezni, amely a fehérjék konfrontációjáról is bizonyos információt szolgáltatna. Ezzel egy időben a szóban forgó reagenst szeretné kipróbálni különféle triosephosphate-dehydrogenansokon. Straub F. Brunó, az MTA Biológiai Tudományok Osztályának titkára ezért azzal a kéréssel fordult Nagy Lajos osztályvezetőhöz, a Technion címére küldjön meghívólevelet Avi-Dornak, ugyanakkor segítse elő vízumának megszerzését.⁴³ A Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya nem emelt kifogást Straub professzor izraeli kollégájának meghívása ellen, hogyha a Biokémiai Intézet vállalja a szakmai foglalkoztatással kapcsos-

latos feladatokat. Nagy Lajos a Biokémiai Intézetet kérte fel a meghívólevelének elkészítésére, azzal a kitéttel, hogy Avi-Dor a vízum megszerzése végett forduljon egy izraeli utazási irodához. Tudniillik, az újabb rendelkezések értelmében a saját költségükön érkező személyek szakmai célú látogatás esetén is utazási irodán keresztül intézik a beutazási engedélyt.⁴⁴ Straub F. Brunó végül 1965. február 18-án elküldte a meghívólevelet Avi-Dornak, amely azt az adatlapot is tartalmazta, aminek alapján a MNK tel-avivi követsége kiállította a vízumot.⁴⁵

A dossziét 1966 júliusában Kardos Imre alezredes, a közel-keleti osztály tudományos-technikai hírszerzési alosztályának vezetője kikérte betekintés végett,⁴⁶ ugyanis hirtelen és váratlanul egy új nyomra akadtak. 1966. június 30-án Dömény József, a III/I. Csoportfőnökség 4–H (követségi elhárítási) alosztályának vezetője arról küldött tájékoztatást, hogy Kövesi Tiborné Singer Lili (1928, Csáktornya), akinek a férje a BM I. (Pénzügyi és Ellátási) Főcsoportfőnökség Ellenőrzési Osztályán volt csoportvezető, július 20-án két hónapra Izraelbe készül. Az asszony meghívójaként Vidor László – Yoram Avi-Dor (Székesfehérvár, 1917) egyetemi tanár, az Institute of Technology dolgozója tűnt fel, aki Haifában a Tel-Maneh 56. szám alatt élt.⁴⁷ Az utazás kezdete előtt néhány órával Simónits János rendőr őrnagy és dr. Menkó László rendőr főhadnagy elbeszélgetett Kövesinével, hogy újabb információkat szerezzenek Vidor László személyéről, miközben arra próbálták megkérni, hogy amennyiben lehetséges, mutassa be Zagyi János – fn. „Földi”⁴⁸ – rendőr századosnak. Kövesiné azonban rámutatott, hogy a rokoni kapcsolat távoli, nem leveleznek egymással, hozzátéve, hogy amikor a tudós 1965-ben Magyarországon járt, mindössze egyszer találkozott vele. Ezzel párhuzamosan azt is elmondta, hogy Izraelben nem Vidor Lászlónál, hanem elhunyt édesanyja – Haás Jolán – második, 74 esztendőes férjénél fog lakni. Az útlevelekérelmenben pusztán azért szerepelt Vidor neve, mert oda-kint a tudós járt el a hivatalos ügyekben. Kövesiné azt biztosra vette, hogy össze fog futni Vidor Lászlóval, és lehetőség szerint érdeklődni fog rokonáról, illetve annak munkásságáról. Mivel a visszatérés augusztus közepe táján volt esedékes, a bemutatás kérdésével nem hozakodtak elő.⁴⁹ Mint ahogy az várható volt, Kövesiné csak felületes benyomásokat szerzett Avi-Dor személyével kapcsolatban. Kiderült, hogy Vidor László volt a Haifai Egyetem Biológiai Tanszékének vezetője, ahol a halak szaporodásával kapcsolatos kísérleteket végzett, amiről az USA tel-avivi nagykövetségével is tárgyalt. Avi-Dor elismeréssel nyilatkozott magyar-

országi tapasztalatairól, és ezt az egyetemen egy pozitív kicsengésű előadás keretében is elmondta. A célszemély jó viszonyban állt dr. Boros [László]⁵⁰ nevű magyar tudományos kutatóval, aki egy évig Izraelben volt tanulmányúton. Kövesiné rokonának politikai mentalitásáról, tudományos tevékenységéről, kapcsolatairól részletesebb felvilágosítással nem tudott szolgálni, az általa szerzett tapasztalatok ugyanis azt mutatták, hogy a szocialista országok képviselőivel szemben bizalmatlanok, félnek a kapcsolatépítéstől. Kövesiné ugyanakkor kellemetlenül érezte magát, hiszen nem vitt ajándékot magával. Menkó főhadnagy itt felajánlotta segítségét az ajándék eljuttatásához, mondván, a rezidentúra személyes kapcsolatba tud kerülni Avi-Dorral, így megkezdődhet a jelölt személyes tanulmányozása a foglalkozás célszerűségének megállapításához.⁵¹ A Központ október elején arról tájékoztatta a rezidentúrát, hogy az F-vonal ténylegesen tippként foglalkozik Vidor László személyével, így Dunai-Csécsi Kálmán alezredes, 1964 és 1967 között a BM rezidense⁵² – számára azt adták elsőként utasításba, hogy szerezzenek be adatokat Yoram Avi-Dor tudományos tevékenységéről és a tudományos életben elfoglalt pozíciójáról. A személyes kapcsolatfelvételre Földi kerített volna sort az ajándékcsomag átadásával.⁵³ Földi ezzel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy a kontaktust a Központ javaslatának megfelelően könnyedén létre lehet hozni, ám a rezidentúra nem tekintette a legjobb megoldásnak. A tudományos-technikai attasé ugyanis nem vehette biztosra, hogy az átadás pillanatában oly körülményeket tud teremteni, amelyek égisze alatt közelebből érdeklődhet a jelölt munkásságáról. Földi inkább azt javasolta: a Központ szerezzen be az MTA-tól olyan szakmai anyagot, amely felkelti Vidor érdeklődését, s azt küldje ki Tel-Avivba bemutatás vagy értékelés végett. Mindeközben azzal a megjegyzéssel élt, hogy a jelölt tudományos munkásságáról nehezen tud értesülést szerezni, mivel a tudományos publikációk héber nyelven íródnak. A követség részéről felkért izraeli állampolgár csak sajtófigyeléssel foglalkozott, így neki sem kerülhetett érdemi adat a figyelmébe, ráadásul Avi-Dor figyelemmel kísérésére nem kérhették fel a dekonspiráció veszélye nélkül.⁵⁴ Ám a rezidentúra ennél többet nem tudott elérni az ügyben, mert 1967 júniusában kitért a hatnapos háború, így a Magyarország és Izrael között megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok.⁵⁵ Yoram Avi-Dor ugyan lojális volt a MNK irányában – vagyis nem zárkózott el a párbeszédétől –, ám az akkori munkaterülete a Központ számára érdektelennek bizonyult. Mindazonáltal, a hírszerzés a személyes kapcsolatfelvétel lehetőse-

géből kiindulván úgy vélte, hogy később értékes tippszemély válhat a tudósból, amennyiben sikerül elhelyezkednie valamelyik külföldi célobjektumban.⁵⁶ Az elképzelést nem feltétlenül kell irreálisnak minősíteni, hiszen a tudós az elkövetkezendő negyedszázad folyamán szerves munkakapcsolatban volt több jelentős amerikai kutatóműhellyel, ám végső soron nem valószínű, hogy a kontaktust fenn tudták vele tartani. Yoram Avi-Dor 1991 júliusában hunyt el Tel-Avivban.⁵⁷

JEGYZETEK

- 1 LESLIE B. BAIN: *The Reluctant Satellites. An Eyewitness Report on East Europe and the Hungarian Revolution*. New York, The Macmillan Company, 1960. 123.
- 2 STANDEISKY ÉVA: *Antiszemitizmusok*. Budapest, Argumentum Kiadó, 2007. 69–78/174–189.
- 3 SZAKOLCZAI ATTILA: „Tömegmozgalmak Miskolcon 1956. október 25–26.” In: *Évkönyv 2000*. Szerk.: RAINER M. János – STANDEISKY Éva. Budapest, 1956-os Intézet, 2000. 303–322.
- 4 GYÖRI SZABÓ RÓBERT: *A kommunizmus és a zsidóság az 1945 utáni Magyarországon*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2009. 270–271.
- 5 PELLE JÁNOS: *Az utolsó vérvádak. Az etnikai gyűlölet és politikai manipuláció kelet – európai történetéből*. Budapest, Pelikán Kiadó, 1996. 278–281.
- 6 Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – IZRAEL ÁLLAM KÖVETSÉGE ALIJJA – OSZTÁLY – ELŐVÍZUM – Sz. 7291/956 – Budapest, 1956. XII. 4. 29.
- 7 KRAHUCSÁN ZSOLT: „A BM KEOKH és Útlevel Osztály szervezettörténete 1956–1962.” In: *Betekintő V.* (2011) 4. sz. – www.betekinto.hu/2011_4_krahulcsan – Letöltés: 2016. III. 6.
- 8 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – BELÜGYMINISZTERIUM ÚTLEVELOSZTÁLYA – Budapest, 1956. XII. 15. 21–26.
- 9 PAPP ISTVÁN: „A Politikai Nyomozó Főosztály Környezettanulmányozó és Figyelő Osztályának szervezettörténete, 1956–1962.” In: *Betekintő V.* (2011) 4. sz. – www.betekinto.hu/2011_4_papp – Letöltés: 2015. XI. 29.
- 10 TABAJDI GÁBOR – UNGVÁRY KRISZTIÁN: *Elballagott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990*. Budapest, Corvina – 1956-os Intézet, 2008. 63.
- 11 CSURGAI HORVÁTH JÓZSEF: *Székesfehérvár urbanizációja. A városfejlődés a kiegyezés korában. Kodolányi János Főiskola Történelmi Műhelyének Kiadványai 7.* Székesfehérvár, Ráció Kiadó, 2014. 46.
- 12 DEMETER ZSÓFIA – GELENCSÉR FERENC: *Székesfehérvár anno... Pillanatképek egy város életéből*. AZ ISTVÁN KIRÁLY MÚZEUM KÖZLEMÉNYEI B. Sorozat 38. szám. Székesfehérvár, FEJÉR MEGYEI MÚZEUMEGYESÜLET, 1990. 130/191.
- 13 DR: ELIEZER EVEN (KOVES) – BENJAMIN RAVID: *The Jews of Szekesfehervar e3 Its Environs. (Szekesfehervar, Hungary) 47'12 18'25 . Translation of Z'chor – Emlkezsz – Remember Yebdi Szekesfehervar V'Haaviva*. Jerusalem, Shem Publishers, 1997. 218. – <http://www.jewishgen.org/yizkor/Szekesfeher-var/sze201.html> – Letöltés: 2016. II. 13.
- 14 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – BM II/9-d. alosztály

- 69-2244-3/58 – Tárgy: VIDOR IMRE KÖRNYEZET-TANULMÁNY – Budapest, 1958. IX. 2. 30–31.
- 15 Magyar Nemzeti Levéltár Fejér Megyei Levéltára (MNL FML) – Csákvár anyakönyvi kerület Születési anyakönyve 1898–1899. 590. 120.
- 16 ÁBTL – 3. 2. 6. – O – 8 – 44/1/2 – OL – 3/958 – Tel-Avivi rezidentúra – Szervezési Dosszié – „A” IV/4. sz. utasítás – TOKAJI elvtársnak! TEL-AVIV. – Tárgy: Általános eligazítás. – Budapest, 1958. VI. 18. 7–8.
- 17 MNL FML – Születési másodpéldányok Székesfehérvár 1917. 25. 14.
- 18 SHUNAMIT MILLER AND Y: AVI-DOR: *The Effect of Inorganic Ions on Respiration in Pateurella tularensis and Escherichia coli*. In: *J. Gen Microbiol*, 18 (1958.1) 221–226. – <http://www.microbiologyresearch.org/docserver/fulltext/micro/18/1/mic-18-1-221.pdf?expires=1457297078&id=id&accname=guest&checksum=54DFFA4E9E3AF26811A6B5F7A8435DF3> – Letöltés: 2016. III. 6.
- 19 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: Személyek priorálása – Jelentés. Tel-Aviv, 1958. XII. 17. 7.
- 20 ÁBTL – 3. 2. 6. – O – 8 – 44/1/2 – OL – 3/958 – Tel-Avivi rezidentúra – Szervezési Dosszié – Feljegyzés. – Budapest, 1958. VII. 26.
- 21 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 4 – K – 778 – [Egyed Miklós]. Évkör: 1959–1963. 131 oldal.
- 22 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 1 – Bt – 936 – „Kemény”. (Szamosi Géza) Évkör: 1958–1967. 306 oldal.
- 23 DAN RAVIV – YOSSI MELMAN: *Spies Against Armageddon. Inside Israel's Secret Wars*. New York, Levant Books, 2012. 205–217.
- 24 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: Nesz-Cionai Bakteriológiai Intézet – Jelentés. Tel-Aviv, 1959. IV. 20. 8–9.
- 25 Pécsi Tudományegyetem Levéltára (PTEL) – VIII. 105. d. – Magyar királyi Erzsébet Tudományegyetem (Pécs) – Orvosi Kar és intézeteinek iratanyaga, Tanulmányi Iratok, 1918–1955.
- 26 GONDA LÁSZLÓ: *A zsidóság Magyarországon 1526–1945*. Budapest, Századvég Kiadó, 1992. 194–226.
- 27 MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA SZEGEDI BIOLÓGIAI KUTATÓKÖZPONT STRAUB F. BRUNÓ – www.brc.hu/directors/bruno_straub_f_2.php?change_lang=hu – Letöltés: 2016. III. 6.
- 28 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: Vidor Imre kihallgatása. – Jelentés. Bp. 1960. IV. 27. 14–15.
- 29 TÚTÓ LÁSZLÓ: „Bírálni jöttem Lukácsot, nem dicsérni.” In: *Évszám* 25. (2011 őszi) 89. sz. 128–132.
- 30 EITAN GLASER: „Founding of the Israeli Security Agency.” In: *Israel's Silent Defender. An Inside Look at Sixty Years of Israeli Intelligence*. Edited by: GILBOA Amos – LAPID Ephraim. Jerusalem, Geffen Publishing House, 2012. 37–45.
- 31 PALASIK MÁRIA: „A Hírszerző Osztály szervezete és állománya, 1956–1962.” In: *Betekintő V*. (2011) 2. sz. – www.betekinto.hu/2011_2_palasik – Letöltés: 2016. III. 5.
- 32 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: Vidor Imre kihallgatása. – Jelentés. Bp. 1960. IV. 27. 14–17.
- 33 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Szolgálati jegy. – Budapest, 1960. október 27. 12–13.
- 34 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: „Vándor” ügyében – Feljegyzés. Budapest, 1960. XII. 8. 19.
- 35 ÁBTL – 3. 2. 6. – O – 44/1/2 – 3/958 – Tel-Avivi rezidentúra – Szervezési Dosszié – Operatív helyzetem a rezidentúrán. – Budapest, 1961. VIII. 22. 116–119.
- 36 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: Vándor ügye. – Jelentés. Tel-Aviv, 1960. XII. 3. 20.
- 37 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Belügyminisztérium II/3 Osztály – Szolgálati jegy. – Budapest, 1961. II. 28. 32.
- 38 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: Vándor ügye. – Jelentés. Tel-Aviv, 1961. V. 8. 33–34.
- 39 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: Vándor ügye. – Jelentés. Tel-Aviv, 1962. V. 8. 36–37.
- 40 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Feljegyzések. 35/1–3.
- 41 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: „Roussin” anyagának irattározására JAVASLAT. – Budapest, 1963. III. 12. 39.
- 42 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – Tárgy: „Roussin” fn. kutató B. dosszié felülvizsgálatáról HATÁROZAT. – Budapest, 1963. III. 12. 38.
- 43 Magyar Tudományos Akadémia Levéltára (MTAL) – Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya – 194-es doboz. (d.) – 24-es dosszié – 60194/65 – Avi-Dor, Izrael – MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA Biológiai Tudományok Osztálya – 95.019/64–65. – Feljegyzés Nagy Lajos osztályvezető elvtársnak. – Budapest, 1964. XII. 14.
- 44 MTAL Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya – 194-es d. – 24-es dosszié – 60194/65 – Feljegyzés. Straub F. Brunó akadémikus, a VIII. Osztály osztálytitkára. – Budapest, 1965. I. 26.
- 45 MTAL Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya – 194-es d. – 24-es dosszié – 60194/65 – Institute of Biochemistry Hungarian Academy of Sciences Budapest, Hungary – Dr. Y. Avi-Dor Inst. Of Technology, HAIFA, ISRAEL. – 2. 18. 1965.
- 46 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 798/T – „Roussin” – BELÜGYMINISZTERIUM III/I 4 – F. Aloszt. – Szolgálati jegy. Budapest, 1966. VII. 16. 41.
- 47 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 065 – OD – 3737/66/2 – „Izrael általános tudományos helyzete” – „Negev” – Szolgálati jegy. – Budapest, 1966. VI. 30. 16.
- 48 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 065 – OD – 3737/66/3 – „Izrael általános tudományos helyzete” – „Negev” – Tárgy: Zagyi János r. szds. elvtárs izraeli F-vonalas munkájára TEVÉKENYSÉGI TERV – Budapest, 1966. VIII. 4. 4–7.
- 49 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 065 – OD – 3737/66/2 – „Izrael általános tudományos helyzete” – „Negev” – Tárgy: Vidor László /Yoram Avi-Dor/ – FELJEGYZÉS. – Budapest, 1966. VII. 20. 17–18.
- 50 ÁBTL – 3. 2. 4 – K – 1845 – „Kémikus” (Dr. Boros László). – Évkör: 1964–1967. 60 oldal.
- 51 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 065 – OD – 3737/66/2 – „Izrael általános tudományos helyzete” – „Negev” – Tárgy: Yoram Avi-Dor. – JELENTÉS. – Budapest, 1966. IX. 15. 19–20.
- 52 ÁBTL – 3. 2. 6. – O – 44/1/2 – OL – 3/58 – Tel – Aviv – i rezidentúra – Szervezési Dosszié – A BM III/I CSOPORTFŐNÖKNEK 0049 számú PARANCSA. – Budapest, 1964. IX. 1. 22–23.
- 53 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 065 – OD – 3737/66/2 – „Izrael általános tudományos helyzete” – „Negev” – 312 – 1/1 – 90 F. sz. Utasítás – Dunai Elvtársnak! Tel-Aviv. – Tárgy: Yoram Avi-Dor – Budapest, 1966. X. 12. 21–22.
- 54 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 065 – OD – 3737/66/2 – „Izrael általános tudományos helyzete” – „Negev” – 2/1 F. számú jelentés – Tárgy: Yoram Avi-Dor ügye. – Jelentés. – Tel-Aviv, 1966. XI. 17. 23.
- 55 ABBA EBAN: *Personal Witness. Israel through My Eyes*. New York, G. P. Putnam's Sons, 1992. 425–426.
- 56 ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 065 – OD – 3737/66/3 – „Izrael általános tudományos helyzete” – „Negev” – Tárgy: Az izraeli rezidentúra 1966/67-es tervidőszakban végzett F-vonalas munkájáról ÁTTEKINTŐ FELJEGYZÉS. – Budapest, 1967. VII. 6. 8–9.
- 57 H: GILBOA – M. KOGUT – S. CHALAMISH – R. REGEV – Y. AVI-DOR – N. J. RUSSEL: *Use of ²³Na Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy To Determine the True Intracellular Concentration of Free Sodium in a Halophilic Eubacterium*. In: *Journal of Bacteriology*, Nov. 1991. 7021–7023.